שרייה וכיבוס בחומרים סינטטיים

א. שולחן ערוך אורח חיים סימן שב

מותר ליתן מים ע״ג מנעל לשכשכו; אבל לכבסו, דהיינו שמשפשף צדו זה על זה, אסור.

ב. משנה ברורה סימן שב ס״ק מא-מב

הנה מלשון זה משמע דסתם כיבוס במנעל אפילו איסורא ליכא ועיין בביאור הלכה שביארנו דמשמע מדעת הרבה פוסקים דאיסורא איכא אפילו בכיבוס בעלמא ואינו מותר רק בשכשוך בלבד אך בכלי עץ לכו״ע אין בו שום חשש כיבוס ועיין מה שכתבנו לקמיה בס״ק נ״א. אסור - וחיובא נמי איכא דכיבוס שייך אף בעורות.

ג. שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן שב

מנעל או סנדל שיש עליו טיט או צואה מותר לשכשכו במים להעבירן מעליו וכן שאר כל כלי עור שנתלכלכו מותר ליתן עליהם מים להעביר הלכלוך או לשכשכו במים עד שיעבור ואין בזה משום כיבוס שאין כיבוס בעור בשכשוך לבדו אבל אסור לשפשפו צדו זה על צדו זה לאחר שבאו עליו מים שזהו כיבוס גמור ואסור גם בעור (מדברי סופרים אבל מן התורה אינו חייב אף אם סחטו אח״כ).

ד. שו״ת ציץ אליעזר חלק ה סימן י

הנה לכאורה יש לדחות הדימוי לבגד של עור, בטענה דיש לומר דשאני בגד של עור דחז״ל קבעו דאין דרך של בני אדם לכבסו ע״י שיכשוך ולכן לא נקרא כיבוס בכה״ג. וא״כ אנו אין לנו לדמות מעצמנו בהשערה בעלמא ולומר שגם בגדי נילון אין דרך כיבוסו של בני אדם בכך ע״י כישכוך /שיכשוך/, ואדרבה אנן חזינן שדרך כיבוסן של מפות נילון הוא ע״י אופן הדומה לשיכשוך, שמשפשפין בסמרטוט או מברשת על מקום הליכלוך, ולא משפשפין צידו של זה עם צידו של זה ובקמיטה וסחיטה כדרך שאר בגדים, ועכ״פ דרך כיבוסן בכך יותר משאר בגדים.

אבל לאחר העיון נראה דשפיר קאמר מר לדמות דין הבגד של נילון לדין בגד של עור, משום דכד מעיינינן במקור דין זה הנפסק בשו״ע לענין בגד של עור שהוא במס׳ זבחים ד׳ צ״ד, חזינן דכשהגמ׳ נושאת ונותנת בנוגע לכלי עור, לא מוטעם כלל שדבר השאלה היא אי דרך כיבוד של עור בכך או לא, אלא מודגש שדבר השאלה היא אי עור בר כיבוס הוא, והיינו דאין אנו מתחשבים בזה כלל במה שדרך בני אדם לכבס בכך או לא, אלא אנו דנים בעצמיות הדבר כשלעצמו, אי גבי עור לפי מהותו נקרא ענין זה בשם כיבוד או לא, ומשו״ה הוי ס״ד בגמ׳ שם לומר דעור לפי מהות הויתו לאו בר כיבוס הוא כלל אפילו ע״י כיסכוס, ואעפ״י שברור הדבר שדרך בני אדם לכבס באיזה אופן שהוא את העור שנתלכלך, ולבסוף מסיקה הגמ׳ דע״י כיסכוס נקרא גם בעור בשם כביסה שהוא תולדת מלבן, וע״י שרייה במים ושיכשוך לא נקרא זה גבי עור לפי מהות הויתו בשם כיבוס.

ענין זה מודגש גם בלשונו של הלבוש בסימן ש״ב סעי׳ ט׳ שכותב אבל לכבסו דהיינו שמשפשף צדו של זה על צדו של זה אסור, דגבי כלי עור זהו כיבוסו אבל בגד שיש עליו ליכלוך אסור אפילו לשכשכו שזהו כיבוסו, והיינו דר״ל דגבי כלי עור השיפשוף זהו כיבוסו, אבל השכשוך אפילו אם דרך בני אדם לעשות כן בכל זאת נקרא זה גבי כלי עור רק בשם שכשוך בעלמא ולא בשם כיבוס, ומשא״כ בשאר בגדים שלפי מהותם גם השכשוך זהו כיבוסו ונקרא בשם כיבוס.

וטעמא דמילתא שגבי שאר בגדים אמרינן דשרייתן זהו כיבוסן, ולא אמרינן כן גם גבי בגד עור, נראה להסביר דהוא מפני דבשאר בגדים בשרייה במים בלבד ישנו כבר פעולה של כביסה, והיינו במה שהמים נבלעים בתוך הבגד ובפנימיות מקום הליכלוך, ולכן נקרא כבר זה בלבד בשם כיבוד, ודומיא שמסביר הלבוש שם בסעיף י׳, גבי מי רגלים, שלתת מים ממש על המי רגלים אסור דהוי ככיבוס דשרייתו במים צלולים זהו כיבוסו ע״ש. והיינו בזה שהמים צלולים נבלעים בפנימיות הבגד במקום בליעת השתן ומבטלו, ולכן זהו כיבוסו, והוא הדין והוא הטעם גם בליכלוך אחר שנבלע בבגד, אבל משא״כ בבגד עור שבליעה ממשית ונראית בפנימיות הבגד אין בכאן בכלל לא בליכלוך ולא בניקוי, והליכלוך הוא ע״ג הבגד וכן המים המנקים באים רק ע״ג הבגד ולא בפנימיותו, ומשום כך בשרייה ושיכשוך לבד אין כאן כיבוס אלא הוי זה כקינוח הליכלוך בלבד הדבוק ע״ג הבגד, ולא נקרא גבי בגד עור כיבוס כי אם כשמשפשף צידו של זה ע״ג צידו של זה, שבכגון דא יש לזה כבר צביון של מלבן וזהו כיבוסו שהוא תולדות מלבן וחייב.

ה. שו״ת אגרות משה יו״ד ב סימן עו ד״ה ובדבר המפות

ובדבר המפות של פלאסטיק מסתבר שאינו דומה לעורות שהוא דבר שאין המים נכנסין כלל לתוכו אלא רק על גביו כמו עצים ומתכות ואף הרכים לענין זה הם כהקשים שלכן אין זה ענין כבוס ואין לדמות בסברות מינים אחרים לעורות, הגע עצמך דהא בעורות אפילו קשין איכא מ״ד בזבחים דף צ״ד שאיכא איסור כבוס והרבה ראשונים פוסקים כי כן לדינא עיין בבאור הלכה /או״ח/ סימן ש״ב סעיף ט׳ ד״ה אבל ומ״מ לא מדמינן להו מינים אחרים דהא מותר להדיח כלים אף אלו שאין קשין יותר מעורות קשים, שלכן אין לנו אלא עורות, אבל מ״מ כיון שלא שייך למצא דין זה מפורש דהוא מין חדש שדורות שלפנינו לא ראו אותם מן הראוי להחמיר שלא לשפשף בידים בחוזק שהוא כעין שפשוף צדו זה על זה ורק לנקות ע״י מים בקלות יש להקל לכו״ע.

ו. שו״ת מנחת יצחק חלק ו סימן כג

ע״ד שאלתו, באשה שיש לה מיחוש על ידה, שאי אפשר לה להטפיח הידים, אם מותר להדיח כלי האכילה בשבת, עם בתי ידים של גומי, שאינם בולעים כלום, ואין בהם משום סחיטה, וכמו בעור אין איסור כיבוס, אלא אם משפשף צד על צד, ההי״ד בגומי, וגם הוי דבר שאין מתכוון עכת״ד.

הנה יש לדון בזה, משום שמא יבא לידי כיבוס צד על צד, בין כלי לכלי, ע״י מה שנתלכלך בשעת הדחת הכלים, וכמו שחששו לזה, בנגיבת כלים, באופן שאין משום חשש סחיטה בשעת נגיבה, דדלמא יסחוט בין כלי לכלי, עי׳ או״ח (סי׳ ש״ב סעי׳ י״ב) במ״ב בשם הרדב״ז, ואף דבסמרטוט המיוחד לכך, כתב שם דשרי, דאין מקפיד עליו לסוחטו, מ״מ בכלים הרבה, לא היקל רק במפה גדולה ע״ש, מ״מ י״ל דבתי ידים של גומי עדיפי, שאין מנגבים בהם הכלים, רק אוחזים בהם הכלים, ואין דרכם להתלכלך כל כך, ואין צורך לכבסם ולשפשפם בין הכלים, ע״כ בחושש לה הידים אפשר להקל, אך להזהר שלא לכבסם מלכלוכם,

ז. שמירת שבת כהלכתה פי״ב סע׳ י, יג

מותר להשתמש לניקוי הכלים במוצרים מחומר סינטטי המיוחדים לכך (לא מוצר ספוגי). אם זיפי המוצר מופרדים זה מזה ואינם צפופים הרבה.

מותר להשתמש לצורך ניקוי הכלים בכלי גומי המיוחד לכך ומותר ללבוש כפפות גומי או פלאסטיק בשעת ניקוי כלים.

ח. שש״כ שם הערה מו

שמעתי מהגרש״ז אוירבך שליט״א וסברתו עימו דכל דבר שאינו בולע ואין נפחו משתנה מחמת המים הנכנסים וגם החללים שבין שערות המברשת ניכרים לעין, הרי זה דומה לצינור דק של גומי שמריק ממנו מים ואין כל חשש של איסור סחיטה ועדיף טפי מעור ושערות.

ט. שש״כ שם סע׳ מא

שולחן המכוסה מפה העשויה מחומר סינטטי טהור ללא כל תערובת חוטים טבעיים כמו מפה פלאסטית... ומותר לשרות מפה זו העשויה חומר פלאסטי או שעוונית במים בכדי להסיר את שיירי האוכל שנדבקו וגם מותר להזרים עליהן מים לצורך זה ולהסיר את שיירי האוכל ביד רפה, אולם אסור להסיר את הנדבק בהן על ידי שפשוף חלקי המפה הרטובים זה בזה או על ידי שפשוף ביד במים.

י. שש״כ פרק טו סע׳ ה

בגד העשוי חומר סינטטי ללא תערובת סיבים טבעיים והוא אינו תפור בחוט מסיבים טבעים מותר לשרותו במים... אבל בעודו רטוב אסור לשפשף חלקיו זה בזה או לשפשף אותו ביד או במטלית...

יא. שם הערה כד

ושמעתי בעיקר הדין של כיבוס הגומי והניילון דאפשר דעדיף מעור כיוון שאינו בולע כלל ודומה לכלי עץ, אך אין להקל מסברא בדבר שיתכן שהוא בכלל ספיקא דאורייתא.

יב. שו״ת שבט הלוי חלק י סימן נה

הנה לפני שראיתי מציאות העדשה כפי ששלח לי הי׳ נדמה לי שישנם ב׳ נקודות בזה, חדא, להחזיק בצורתה כדי שלא תצטמק מנפחה, דהיינו להחזיקה לח תמיד כפי שהיא עכשיו, וזה הי׳ לענ״ד נוטה להיתר, והשני, נקוי העדשה כעין נקוי כלים שאין בהעברת לחלוח מלמעלה משום שריתו זה כבוסו, ואעפ״י שכתבתי דיש קצת עיון בזה למש״כ בירושלמי שבת פ״ז ה״ב דישנם כמה דברים האסורים משום מלבן אעפ״י שאינו מנקה רק שטח החיצון, ומזה הערותי על נדון מפות ניילון העשוין חתיכה אחת ואינם בולעים מ״מ יש קצת עיון בענין שטיפתן, מ״מ בכ״ז לענין העדשות נטיתי אז להקל ללכת אחרי פשטות ההלכה שאין בשטיפה מלמעלה מעיקר הדין עכ״פ משום מלבן הואיל ואין בולעים, ולצורך רפואה יש להקל.

איברא אחרי מכתבו כשראיתי הנדון של העדשות הלחות במציאות, שוב עלה החשש אולי הם בולעים מחמת רכותן כעין בד וכה״ג ויש לדון מחמת שריתם זה כבוסן.

וכבודו נו״נ בענין דמיון לעורות שאין שריתם כבוסם, ומביא סברות בטעם הדבר, ואני בעניי כתבתי בשבט הלוי ח״ה סי׳ ל״ז, דאילו הורו לנו חז״ל דלא שייך כבוס בעור כלל, הי׳ מקום ספק מ״ט אית בי׳, אבל השתא דקיי״ל דאית בי׳ כבוס גמור דהיינו דרך כסכוס אלא דשרי׳ לית בי׳, יראה הטעם בעור כיון דאינו מעשה אורג אלא כחדא חתיכה אעפ״י שבודאי אית בי׳ נקבים שיכול לחדור מים לתוכו במשך הזמן אם מונח זמן רב במים כידוע, מכ״מ זה כבר אינו בגדר מלאכה שהמים פועלים רק אחרי זמן מה, ויתכן גם לפי המציאות אינם פועלים גדר לבון, וכאשר יראה פשטות לשון הרמב״ם פ״ט משבת דהרי כ׳ דגם סחיטת עור אין חייבים עליו...

אמנם בנ״ד דעדשות הרכות אין אנו יודעים עד מה אם אין זה בגדר כבוס כמו בגד, וע״כ צודקים המחמירים בענין נוזל של נקוי ממש להחמיר, ולצדד להקל בנוזל שאינו נקוי, ולצרף לצורך דעת גדולי הראשנים להקל בבגד נקי דאין בו דין שריתו זו כבוסו, אעפ״י שהוכהה מראיתו קצת, ורגלים לדבר דהרי גם ביום לפני זה של חול נתנקה לגמרי א״כ הוא בחזקת נקי ומלובן, וגם לפי עצת הגרי״ש שליט״א ינקה מע״ש, ולא נשאר רק גזירת סחיטה בשרי׳ ממש, ויש כמה צדדים בזה דאפשר דכה״ג לא גזרו, אבל עכ״פ כדאי להזהיר ע״ז, זה הנלענ״ד בזה.